

У зв'язку з цим пропонується розробити першочергові заходи щодо забезпечення конституційних гарантій захисту інтересів громадян, пов'язаних із ризиками втрати майна, життя та здоров'я, запровадити механізм саморегулювання на страховому ринку через прийняття нової редакції Закону України "Про страхування". Для забезпечення системності відповідної роботи необхідно створити Експертну раду з питань страхування при

КМУ, а також розробити та ухвалити Концепцію та програму розвитку страхового ринку України до 2020 року.

1. Звіт про роботу Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України за 2008 рік // Держфінпослуг. – 2008. – 92 с. 2. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 14. 3. Страховий бізнес: Словарь-справочник / Р.Т.Юлдашев, М.: "Анкіл", 2005 – с.803. 4. Страхування: Підручник / За ред. В.Д. Базилевича – К.: Знання, 2008. – 1019 с.

Надійшла до редколегії 15.04.10

Р.В. Пікус, канд. екон. наук, доц.

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ АКТИВАМИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

В статті проаналізовано загальні тенденції управління активами страховиків на міжнародних страхових ринках, проведено порівняльний аналіз з українською практикою.

In the article analyzes the overall trends of the insurer's assets in international insurance markets, the comparative analysis with the Ukrainian practice was done.

Страховий сектор є важливою ланкою в системі фінансового посередництва у всіх промислово розвинених країнах. У більшості розвинених країн світу страхові компанії за розміром сукупних активів знаходяться на другому місці після банківських інститутів. Виняток становлять лише США, де страхові компанії трохи поступаються взаємним фондам, що швидко розвивався протягом останніх 15 років (у 2009 р. активи страховиків склали 5,3 трлн. дол., взаємних фондів – 5,4 трлн. дол.). Проте, США мають в своєму розпорядженні найбільш великий за розміром активів страховим сектором серед провідних країн, темпи зростання якого в 1990-2009 рр. були одними з найвищих в світі. На другому місці по рівню розвитку страхового сектора із значним відставанням від США знаходиться Японія, на третьому – Великобританія. У п'ятірку провідних країн входять також Франція і Німеччина з приблизно однаковими показниками розміру активів національних страховиків (відповідно 1039 млрд. і 1009 млрд. євро в 2009 р.).

Якщо, в Україні, рівень проникнення ринку страхування у ВВП сягає приблизно 1,5%, в той час як в інших країнах даний показник перевищує рівень в 6%, поряд з тим спостерігається також й відставання інших країн – лише 0,7-1,2% ВВП.

Найбільш високе співвідношення активів страхового сектора до ВВП у Великобританії (96,5%), що, як і у випадку з банками цієї країни, в основному пояснюється активною діяльністю іноземних страховиків на англійському, і, перш за все, Лондонському, страховому ринку – найбільшому в Європі.

В даний час у Великобританії діють близько 170 компаній, контрольованих зарубіжним капіталом, деякі з яких, зокрема Zurich Financial Services, AXA, Allianz Cornhill, за даними Асоціації британських страховиків, входять в десятку провідних страхових груп цієї країни за об'ємом страхових премій¹. Разом з тим, темпи зростання активів британських страхових компаній останнім часом помітно впали, а в період 1999-2009 рр. вони на-

віть дещо скоротилися – з 1075 млрд. до 1062 млрд. ф.ст.2, що багато в чому пояснюється жорсткішою, ніж, наприклад, в країнах континентальної Європи, конкуренцією з боку інвестиційних і приватних пенсійних фондів за заощадження населення. Найшвидше росли в 1993-2006 рр. страхові компанії Франції, що дозволило даній країні вийти на 4-е місце в світі, трохи обігнавши Німеччину. В цілому ж у всіх провідних країнах світу страховий сектор в 1990-2009 рр. розвивався вельми успішно, випереджаючи, як правило, по темпах зростання банки.

Вказані п'ять країн упевнено лідирують і по об'ємах зібраних страхових премій. Тільки на США в 2009 р. доводилося біля однієї третини світового об'єму страхових зборів, а в сумі 5 країн забезпечували 70% цих зборів.

При цьому серйозних змін в розподілі долей країн в об'ємі світових страхових премій за останніх 5 років практично не відбулося, за винятком зниження частки Японії з 20,53% в 2005 р. до 15,18% в 2009 р., що пов'язане з відносно низькими темпами зростання страхового сектора цієї країни, відміченими на прикладі динаміки активів сектора.

В Європейському Союзі об'єми зібраних страхових премій досягли в середньому 7,7% ВВП. Цей показник продовжує зростати (табл.1).

У всіх розвинених країнах законодавчо закріплено розділення страхування життя і інших видів страхування, тобто одна компанія не може надавати ці два види послуг одночасно. Тим самим, крупні страховики, охочі займатися різними видами страхування, вимушені створювати під кожен бізнес самостійні підприємства. Компанії страхування життя при цьому істотно перевершують за розміром і темпами зростання активів інші страхові підприємства (в основному це компанії страхування майна і відповідальності – property-casualty insurance). Найбільш помітний цей розрив в Японії і Франції, де співвідношення активів цих компаній в 2009 р. складало відповідно 7,4% і 7,9%.

Таблиця 1

Частка страхових премій у ВВП (%)

Країна	Рік			
	2007	2008	2008	2009
Німеччина	6,4	6,5	10,2	7,5
Франція	8,3	6,4	11,1	11,2
Великобританія	11,3	11,4	12,1	12,8
Всього по країнах ЄС	6,9	9,0	16,3	12,4
США	12,7	7,9	7,2	14,1

домінування сегменту страхування життя визначається тим, що значна частина що реалізуються ними страхових продуктів носить накопичувальний характер,

виступаючи, по суті, аналогами банківських депозитів. Крім того, збільшення останніми роками об'ємів продажів ануїтетів і пенсійних продуктів також сприяє більш

швидкому зростанню накопичень компаній страхування життя. Слід зазначити, що в Японії значну частину активів сегменту страхування життя формують накопичення в державній поштової системі страхування життя (Камро), що складала на кінець 2009 р. 120 трлн. йен (43% активів компаній страхування життя). У інших країнах участь держави в капіталі і активах національних страховиків традиційно була мінімальною.

У ЄС мінімальний розмір статутного капіталу компанії зі страхування життя складає 3,2 млн. євро. У Японії мінімальний статутний капітал страхової компанії складає 7,69 млн. дол. США, у Південній Кореї – 18,75 млн. дол. США, а в Китаї – 60,4 млн. дол. США. Навряд чи в цій ситуації можна сліпо копіювати іноземний досвід, без врахування економічної ситуації в кожній конкретній державі і стану ринку страхування. Тим більше, в Україні розмір мінімального статутного фонду не є статичним показником і прив'язаний не до долара, як у деяких країнах, а до євровалюти[1].

Інвестиційний потенціал страхових компаній постійно зростає. Щорічно через них проходять активи у розмірі трильйонів доларів США: у 2007 р. в світі приріст страхових премій становив приблизно 1,5 трлн. дол., в 2008 р. – 1,974 трлн. дол., а 2009 рік – близько 2,5 трлн. дол.

Європейський ринок страхування життя на сьогодні є найбільшим, частка якого складає майже 39% загального обсягу зібраних премій зі страхування життя у Світі станом на 2009 рік. Він опереджає Американський ринок страхування життя, а також зростаючий швидкими темпами Азійський ринок, частка яких оцінюється експертами у 29,1%. Два інших континенти – Африканський та Океанія – представлені частками менш за 2% світових премій зі страхування життя, 1,4 % та 1,5% відповідно.

Якщо порівнювати з минулими роками, то можна побачити, що останнім часом достатньо швидко розвивається ринок страхування в Азії, а також деяке поживлення спостерігається й на Європейському ринку страхування життя. Проте, безперечним лідером по розвитку як страхування, так й страхування життя серед країн залишається США, Японія та Великобританія.

Говорячи про страхування життя, то розмір премії за контракти зі страхування життя в Європейських країнах за 2009 рік оцінюються у 617 трлн. євро, в той час як у 2008 році – 551 трлн. євро, а у 2004 – 534 трлн. євро (розрахунок здійснений за показниками 33 Європейських країн), а також на сьогодні є найбільшим значенням, що в свою чергу підкреслює стрімкий розвиток страхування життя.

Частка страхування життя в Європейських країнах за 2009 рік зросла на 12%, а розмір премій – на 10% порівнюючи з 2008 роком, й вважається найбільшим темпом приросту, який спостерігається на даному ринку з 2004 року.

Безумовними лідерами на європейському ринку страхування життя по кількості зібраних страхових премій серед країн Європейського Союзу є Великобританія (27%), Франція (19,6%), Італія (11,9%) та Німеччина (11,8%).

Значно зменшилася частка зібраних премій зі страхування життя у Великобританії у 2009 році, порівняно з 2004, а саме на 37,5%, проте зростання спостерігається на ринку страхування життя у Франції, Італії, Бельгії (майже вдвічі зростання) деяке поживлення на ринку Німеччини тощо.

Страхування життя представляє 61% з загального розміру зібраних прибутку премії, включаючи страхування життя та інші види страхування, відмінні від страхування життя, в Європі. У 2009 році, частка страхування життя склала більш ніж 50% у найбільш розвинутих Європейських країнах.

Важливою тенденцією, характерною для більшості промислово розвинених країн і сприяючою підвищенню

економічної значущості страхового сектора, є зростаючий рівень диверсифікація діяльності страховиків. Компанії розширюють діапазон своїх операцій по наступних важливим напрямках.

1. Розвиток основного продуктового ряду шляхом пропонування клієнтам нових об'єктів страхування, підвищення привабливості умов страхових полісів. Так, компанії страхування життя останніми роками активно розвивають різні варіанти накопичувального страхування життя, що передбачають максимально гнучкий і зручний для клієнтів графік внесення страхових внесків, порядок виплати доходів (постійний, змінний), інструменти розміщення внесків конкретного клієнта (акції, облигації, інвестиційні паї і т.д.). Тим самим фінансові умови і можливості інвестування засобів, які компанії зі страхування життя пропонують населенню, практично нічим не відрізняються від умов їх основних конкурентів – банків і інститутів спільного інвестування.

2. Освоєння суміжних, близьких до страхових продуктів, видів операцій. Особливо це стосується компанії зі страхування життя, які в даний час у всіх провідних країнах швидко нарощують об'єми продажів індивідуальних і групових ануїтетів з постійним і змінним доходом, розвивають програми медичного страхування і страхування від нещасних випадків, пропонують послуги з формування і управління пенсійними накопиченнями для приватних і корпоративних клієнтів. Особливо швидко збільшуються продажі ануїтетів, доходи від яких в 2008 р. в США складала 29,8%, у 2009 році – 32,7% всіх надходжень компаній страхування життя (для порівняння, ще в 1999 р. цей показник складав 10,2%) 4, в Японії в 2009 р. – 36,6% (у 1999 р. – 10,7%, в 2006 р. – 32,1%); в Німеччині в тому ж році – 23,6% (у 1990 р. – 4,8%, 2005 р. – 22,8%).

3. Експансія в інші види фінансового бізнесу. У США (з 1999 р.) і провідних країнах ЄС деякі найбільш крупні страхові компанії пішли шляхом максимальної універсалізації своєї діяльності за рахунок придбання непрофільного виду бізнесу – комерційних і інвестиційних банків (як наголошувалося вище, ще активніше розвивається протилежна тенденція – поглинання банками страхових компаній), фінансових компаній, організації інвестиційних і пенсійних фондів. Функціональна структура фінансових груп, що формуються таким чином, зазвичай включає первинний страховий підрозділ, банківський блок, а також підрозділ, що здійснює управління страховими активами і засобами різних фондів, й які контролюються групами. Найбільшими в світі фінансовими конгломератами, створеними на основі страхових компаній, є: група Allianz, що включає другий за величиною банк Німеччини Dresdner Bank, ING Group (Нідерланди), Fortis (Бельгія), Metlife (США), State Farm (США).

Більш малі страхові компанії також по можливості розширюють свою діяльність в інші сегменти фінансового сектора, наприклад беручи участь в управлінні активами інвестиційних фондів і реалізації їх паїв (акцій). Так, за даними Investment Company Institute, в США в 2009 р. під управлінням компаній зі страхування життя знаходилося близько 14% активів всіх національних інвестиційних компаній США (для порівняння у 2006 році – 10%). Стільки ж доводилося на комерційні банки і ощадні інститути.

В Японії тенденція між сегментної диверсифікації не набула такого поширення, і страхові компанії поки ще не проявляють особливої активності з приводу придбання непрофільних видів бізнесу (можливо, це пов'язано з тим, що японські страхові компанії і так достатньо успішно розвиваються, особливо порівнюючи з банківськими установами, у яких останніми роками спостерігаються серйозні проблеми).

Інституційна структура страхового сектора в різних країнах спочатку не мала таких істотних національних особливостей, як в банківському секторі, з погляду видів представлених страхових компаній і їх функціональної спеціалізації. Основні відмінності між державами стосувалися, перш за все, кількості страховиків і ступеня концентрації капіталу в галузі. В деякій мірі ці відмінності були пом'якшені останніми роками в результаті, процесів консолідації страхових компаній, з різним ступенем інтенсивності що розвивалися у ряді провідних країн. Найшвидше консолідація відбувалася в сегменті страхування життя США, де унаслідок численного злиття і поглинання, що припали головним чином на другу

половину 90-х років, кількість компаній скоротилася в 1990-2009 рр. з 2195 до 1123, тобто майже в 2 рази.

У європейських країнах число страховиків також дещо скоротилося, зокрема у Великобританії в 1990-2009 рр. з 837 до 806, в Німеччині в 1990-2009 рр. – з 785 до 670 компаній. У Японії, що завжди відрізнялася гранично високою концентрацією страхового бізнесу і малим числом компаній, що брали участь, їх кількість, навпаки, виросла в 1993-2009 рр. з 52 до 68. В цілому ж, не дивлячись на ці стрічні тенденції, країни як і раніше помітно відрізняються один від одного по числу страхових компаній, що діють в них (табл.2).

Таблиця 2

Кількість страхових компаній у провідних країнах Світу, станом на 2009 рік

Кількість компаній	США	Японія	Франція	Німеччина
Страхування життя	1123	40	134	319
Інші види страхування	2749	28	341	351
Всього	3872	68	475	670

Найбільша кількість їх в США, особливо в сегменті майнового страхування (2749 компаній в 2009 р.). Це пов'язано з особливостями регулювання страхової діяльності в США, де страхові компанії, що отримали ліцензію в одному штаті США і плануючі розширити свої операції на інші штати, зобов'язані в кожному з них пройти додаткове ліцензування (аналогічні обмеження діяли до 1995 р. в банківському секторі). Ці обмеження привели

до того, що в США склалася велика кількість дрібних страхових компаній (як у сегменті страхування життя, так і майновому страхуванні), що здійснюють свою діяльність тільки в рамках одного або декількох штатів.

Досить помітні відмінності між державами зберігаються і по рівню концентрації капіталу в страховому секторі, змінного по частці 5 провідних компаній в загальному об'ємі зібраних в країні страхових премій (табл. 3).

Таблиця 3

Ринкові частки провідних страхових компаній в деяких промислово розвинених країнах в 2009 р. (\$ млрд.)

Показники	США	Японія	Великобританія	Франція	Німеччина
Страхування життя					
Премії 5 провідних СК	110,8	136,9	51,2	45,4	25,2
Загальний обсяг премій	480,9	381,4	154,8	105,4	76,7
Частка 5 провідних СК	23%	36%	33%	43%	33%
Інші види страхування					
Премії 5 провідних СК	132,7	58,9	22,4	25,8	19,2
Загальний обсяг премій	574,6	97,5	91,9	58,2	94,1
Частка 5 провідних СК	23%	60%	24%	44%	20%

Найбільш концентрованим при цьому є японський страховий сектор, де на долю п'яти найбільших страховиків в 2009 р. доводилося 36% премій в страхуванні життя і 60% премій в інших видах страхування. Нарешті, слід зазначити істотні розбіжності між країнами в інвестиційній політиці страхових компаній. У всіх країнах страховики основний об'єм активів тримають в різних цінних бумагах разом з тим, структура інвестиційного портфеля у них помітно відрізняється. У США в 2009 р. велика частина активів – 61,7% була розміщена в корпоративні облигації і акції, причому інвестиції в акції за останніх 15 років збільшилися майже в три рази – з 8,6% в 1990 р. до 24% в 2009 р.

При цьому інвестиції в казначейські і муніципальні цінні папери, навпаки, скоротилися в тому ж періоді з 23,4% до 17,6%. Таким чином, американські страховики стали більше вкладати в корпоративні акції за рахунок скорочення інвестицій в державні папери. В результаті,

їх інвестиційний портфель, як відзначають багато авторів, став більш прибутковим і в той же час ризикованим.

Нарешті, слід зазначити істотні розбіжності між країнами в інвестиційній політиці страхових компаній. У країнах з розвиненим страховим ринком страховики отримують значний прибуток за рахунок інвестицій: в умовах жорсткої конкуренції розраховувати на значний андеррайтерський дохід не доводиться. Тому центр прибутку зміщується в сферу інвестиційної діяльності. Загальна сума інвестицій, якими управляють страхові організації Європи, США і Японії складає декілька трильйонів доларів.

У країнах Європейського Союзу частка інвестицій компаній зі страхування життя складала в 1992 році 51,7% всіх інвестицій страхових організацій, в 1995 році – 54,4%, в 2007 році – понад 70%, у 2009 – понад 75%. Дана тенденція характерна для країн із стабільною економікою. У країнах з перехідною економікою у страхувальників переважає інтерес поточного захисту своїх майнових цінностей, а не довгострокове накопичення засобів (табл.4).

Таблиця 4

Страхові інвестиції окремих країн Європейського Союзу в 2004-2009 рр.

Країни	Інвестиції страховиків всього (млрд. дол.)					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Франція	784	816,5	854	890,9	896,4	901,2
Німеччина	839,3	853,2	876,5	897,1	887,5	898
Великобританія	1430,8	1506,7	1589,8	1623	1651,6	1674
Всього	3054,1	3176,4	3320,3	3411	3435,5	3473,2

У всіх країнах страховики основний обсяг активів тримають в різних цінних паперах разом з тим, структура інвестиційного портфеля у них помітно відрізняється.

У різних країнах встановлені норми розміщення активів, мінімальні і максимальні квоти, перелік активів, що покривають страхові резерви. Норми регламенту-

ються залежно від стану економіки, національних традицій. Напрями інвестування встановлені роздільно по страхуванню життя та іншим видам страхування або окремо по кожному виду.

Ключовими принципами, що характеризують процес інвестицій компаній зі страхування життя в Європейському союзі, наприклад, є: відповідність валюти, диверсифікація, локалізація.

Окрім вищезазначених принципів інвестування зарубіжних страховиків, що відзначаються в опублікованих річних звітах на корпоративних сайтах, згадуються висока прибутковість інвестицій, поворотність, жорсткі обмеження по ліквідності, чутливість до зміни процентних ставок для згладжування наслідків їх зниження. Страхові організації проводять постійний моніторинг інвестиційного портфеля з метою виявлення тенденції його знецінення.

Береться до уваги широкий спектр чинників, які вказують на можливе зниження вартості, включаючи стан галузі, до якої належить емітент, зниження його рейтингу вартості та інші. Для звичайних акцій цим критерієм є стійке зниження вартості протягом року, для привілейованих акцій і облігацій з фіксованим доходом – протягом шести місяців.

Дані таблиці 5 свідчать: основним напрямом інвестицій є покупка цінних паперів, таких як державні облігації, облігації акціонерних суспільств, акції, депозитні сертифікати, казначейські і комерційні векселі. Сферою вкладення капіталу страховиків є цінні папери з твердо фіксованим доходом, з яких велику частину складають облігації. Облігаційні позики здійснюються як державою в особі центрального уряду і місцевих органів влади, так і приватним сектором.

Таблиця 5

Структура активів інвестиційного портфеля СК зарубіжних країн (%)

Країна	Державні цінні папери	Корпоративні цінні папери	Іпотечне кредитування	Нерухомість	Позики під поліси	Інші активи	Разом
Канада	6,0	39,8	42,9	3,0	5,3	3,0	100
Франція	22,6	42,3	14,9	9,4	1,2	9,6	100
Італія	11,7	19,4	-	32,9	1,6	34,4	100
Німеччина	9,6	58,2	18,8	12,2	1,2	-	100

Страхові організації за кордоном стали серйозними конкурентами спеціалізованих кредитних організацій, що здійснюють споживче і іпотечне кредитування. Відбувається очевидне вторгнення страхових компаній в сферу споживчого кредиту і її розширення. У зарубіжних країнах можна виділити два підходи державного регулювання інвестиційної політики, які визначають роль їх інвестиційної діяльності з погляду держави і впливають на тарифну політику.

Перший ("американський") передбачає, що власне страхова діяльність може бути збитковою, але збитки покриваються доходами від інвестиційної діяльності.

Другий ("європейський") передбачає обов'язкову прибутковість власне страхових операцій без урахування інвестиційної діяльності.

У США компаніям, що займаються страхуванням життя, законом дозволено інвестувати в певний перелік фінансових інструментів, затверджених окремим штатом, по двох причинах. По-перше, страхування життя є контрактом, що передбачає виплати в майбутньому. Тому однією з причин регулювання інвестицій є платоспроможність страховиків. Другою причиною регулювання таких інвестицій є запобігання економічній концентрації влади.

В кожному штаті США прийнято обов'язкові закони, що вимагають від страховиків інвестувати на їх території певну частину отриманого прибутку. Існують незалежні системи регулювання в кожному штаті за відсутності регулювання на федеральному рівні. Розроблені також норми, стимулюючи страхові організації вкладати засоби в пріоритетні галузі економіки. Закони передбачають, щоб інвестиції були диверсифіковані в різні фінансові інструменти. Інвестиції в державні цінні папери досягли свого піку в 1945 р. (50,3% активів), впали до 4,5% в 1973 році, зросли до 15% в 1985 році, понад 30% в 2009 р.

Важливу роль в структурі інвестицій грають корпоративні облігації, які випускають для мобілізації довгострокового капіталу. Вкладення ресурсів в крупні корпорації для страхових організацій менш пов'язано з ризиком втрати інвестицій.

Облігаційне фінансування страхових організацій, особливо за рахунок галузі особистого страхування, – основа довгострокового кредитування промислових і торгових корпорацій. У 2009 р. американські страховики були утримувачами 41,3% всіх корпоративних облігацій.

У інвестиційному портфелі спостерігається збільшення частки акцій промислових, транспортних, торгових і інших акціонерних компаній.

У США набула поширення практика надання страховиками промисловим корпораціям інвестиційних кредитів строком на 15-20 років. Банки і страхові організації надають кредити спільно: банки – кредит для інвестування проекту на перші п'ять років, а страхові компанії – на наступні 10-15 років. При видачі особливо крупних кредитів страхові організації створюють консорціуми між собою або разом з банками. Основні потоки капіталу страхових організацій направляють в пріоритетні галузі економіки: хімічну, нафтову, нафтопереробну, електронну, машинобудівну. Особливим напрямом їх інвестиційної політики в США є цінні папери найбільших транснаціональних корпорацій, контролюючих понад 30% портфеля голосуючих акцій, внаслідок чого пряме володіння доповнюється участю в управлінні корпораціями.

В США також здійснюється урядова програма щодо інвестицій, які спрямовуються до Західної Європи. Тому в більш ніж 20 країнах діють національні програми страхування інвестицій. Проте певні відмінності в цілях програм у різних країнах обмежують фінансові інструменти, які виступають об'єктами інвестицій, круг інвесторів тощо. Таким чином, активи страхових організацій США складають також й високоліквідні короткострокові інвестиції: банківські депозити, депозитні сертифікати, казначейські і комерційні векселі, а також середньо – і довгострокові вкладення в цінні папери з фіксованим доходом, нерухомість і іпотечний кредит.

У США в 2006 р. велика частина активів – 61,7% була розміщена в корпоративні облігації і акції, причому інвестиції в акції за останні роки збільшилися майже в три рази – з 8,6% в 2002 р. до 24% в 2009 р. (див. Додаток АЖ). При цьому інвестиції в казначейські і муніципальні цінні папери, навпаки, скоротилися в тому ж періоді з 23,4% до 17,6%. Таким чином, американські страховики стали більше вкладати в корпоративні акції за рахунок скорочення інвестицій в державні папери. В результаті, їх інвестиційний портфель став більш прибутковим і в той же час ризикованим.

Абсолютно інша ситуація складається в Японії. Там, навпаки, частка державних цінних паперів і, перш за все казначейських зобов'язань, в активах страховиків

виросла в 2002-2009 рр. Ці показники розраховані з урахуванням інвестицій державної поштової системи страхування життя, що традиційно розміщує велику частину коштів в державні зобов'язання, проте і приватні страхові компанії також значну частину ресурсів вкладають в державний сектор. Так, в 2009 р. із загальних активів приватних компаній страхування життя, що склали 161 трлн. єн, 25% доводилося на казначейські і муніципальні папери, 10% – на акції, 16% – на корпоративні облігації і 25% – на надані позики (в основному це позики іншим фінансовим інститутам).

Таким чином, японські страховики в своїй інвестиційній політиці сьогодні в основному орієнтуються на надійніші вкладення в державні зобов'язання, чим на інвестиції в більш прибуткові, але й більш ризикові акції. Враховуючи тяжкі наслідки японської фінансово-банківської кризи початку 1990-х рр., що супроводжувалася катастрофічним падінням вартості акцій, така політика цілком зрозуміла.

У Великобританії на долю страхових організацій, що займаються страхуванням життя, доводиться приблизно 80% всіх інвестицій. У 2009 р. активи страховиків Великобританії по довгострокових видах страхування склали: державні цінні папери, цінні папери місцевих органів влади і іноземні державні цінні папери – приблизно 20%, цінні папери компаній – понад 60%, позики і іпотечні кредити – 2-3%, вкладення в нерухомість – 8-10%.

Державні цінні папери привабливі для розміщення засобів унаслідок їх високої надійності, а різноманітність (за умовами погашення і нормою прибутковості) цього виду цінних паперів дозволяє проводити страховикам гнучку інвестиційну політику. Наприклад, в 2004 р. на Лондонській фондовій біржі в обігу знаходилися понад 80 різних урядових позик. З них 30 короткострокових (термін погашення протягом 5 років з моменту випуску), 35 середньострокових (термін погашення в проміжку від 5 років до 15 років з моменту випуску), приблизно 10 довгострокових (термін погашення після 15 років з моменту випуску), 6 – безстрокових. На сьогодні страхові організації володіють більш ніж 20% капіталу всіх зареєстрованих на Лондонській фондовій біржі акціонерних компаній.

У Великобританії інвестиції в нерухомість складають понад 8% активів по страхуванню життя, (для порівняння, до 3-4% по іншим видам страхування, окрім страхування життя). Страхові компанії зі страхування життя розміщують наявні активи в нерухомість, використовуючи наступні форми: безпосередня покупка нерухомої власності з подальшою передачею її в оренду; придбання земельної ділянки з подальшою передачею будівель і приміщень в оренду. Таким чином, в інвестиційній політиці страховиків Великобританії держава займає активну позицію.

У країнах континентальної Європи структура страхових інвестицій також вельми варіює. Наприклад, у Франції велика частина коштів вкладається в державні і корпоративні облігації (у 2009 р. страхуванні життя – 69,8% активів, майновому страхуванні – 54,7%), а також акції (відповідно 23,6% і 29,1%). В Німеччині в 2009 р. розподіл інвестицій був наступним: державні і корпоративні облігації – 31,4%, акції – 1,5%, інвестиційні паї – 20,4%, надані позики і інші боргові зобов'язання – 21,9%, іпотечні цінні папери – 6,8%. Вельми висока також частка інвестицій в акції і позики дочірнім і афілійованим підприємствам (15% активів), що відображає важливу особливість німецьких фінансових інститутів – їх тісний взаємозв'язок один з одним і з найбільшими торговельно-промисловими корпораціями через перехресне володіння акціями.

"Європейський" тип інвестиційної політики розглянемо на прикладі Німеччини. Активи німецьких страховиків ад-

мініструються як їх дочірніми компаніями з управління активами (КУА), так і зовнішніми управляючими.

Найбільша німецька УК ADAM входить до групи Allianz, що включає банки, страхові, компанії, що займаються перестраховуванням, а також компаніями з управління активами. Управління активами займається холдинг Allianz Dresdner Asset Management (ADAM). На кінець червня 2009 року активи під управлінням холдингу перевищили 1,02 трлн. євро. По цьому показнику ADAM входить в трійку найбільших компаній Світу з управління активами. Дочірня компанія ADAM – PIMCO управляє найбільшим в світі фондом облігацій з активами більш ніж 76 млрд. євро. В управлінні інвестиційним портфелем групи ADAM дотримується консервативної політики. Структурно це виглядає так: 70% вкладається в цінні папери, з яких близько 15-20% надійних і ліквідних акцій на світовому ринку, решта приходиться на вкладення в пайові інвестиційні фонди.

КУА розробляють і пропонують інвесторам нові фінансові інструменти. Німецькі інвестиційні фонди можуть бути класифіковані залежно від круга інвесторів (приватні або корпоративні), відповідно, на публічні (відкриті) і спеціальні фонди. При створенні публічних фондів німецькі КУА розраховують на залучення основних засобів від приватних інвесторів, середніх і дрібних компаній. Спеціальні фонди, навпаки, прагнуть привернути великих інституційних клієнтів. Іноді такі фонди створюються виключно на користь одного крупного корпоративного клієнта. Інвестор фонду, як правило, бере участь у визначенні об'єктів інвестування. У деяких фондах обмовляється необхідність узгодження інвестиційної політики і інвестиційних рішень керівників з клієнтом. Можливий варіант, при якому клієнт сам ухвалює інвестиційне рішення, КУА завіряє це рішення і здійснює операцію.

Інвесторами спеціальних фондів є практично всі підприємства, які мають в своєму розпорядженні ліквідні засоби. Основна частка інституційних інвестицій доводиться на компанії зі страхування життя і пенсійні фонди. Саме потреба страхових організацій розміщувати фінансові ресурси в ліквідні фінансові інструменти на довгостроковий період спочатку послужила стимулом для створення спеціальних фондів. Частка страхових і пенсійних інвесторів в спеціальних інвестиційних фондах росте: у 2007 р. – 51,4%, 2008 р. – 53,8%, 2009 р. – 57,8%. Капітали німецьких акціонерних товариств страхування життя розміщені таким чином: у земельну власність 2,3%, позики публічним установам – 6,9%, позики під цінні папери – 0,3%, цінні папери – 11,5%, позики під поліси – 7,1%, іпотека – 71,9%.

Всі види інвестицій німецьких страхових компаній зі страхування життя з погляду їх ліквідності можна розбити на три групи: 1) земельна власність, іпотеки, позики під поліси – низьколіквідні активи; 2) цінні папери, ломбардні вимоги, векселі – середньоліквідні цінності; 3) касова готівка і внески на поточний рахунок – вищий ступінь ліквідності.

Нормативи по активах беруться від всіх вкладених засобів (в окремих випадках від розрахункових резервів), а в Російській Федерації від величини страхових резервів. Діапазон квот в державні цінні папери суб'єктів федерації і муніципальні цінні папери достатньо вагомий – від 25% в Швеції до 65% у Франції. Це пояснюється ступенем довіри до державних цінних паперів і їх забезпеченням державою.

Розглянемо особливості інвестиційної діяльності страховиків низки країн СНД. Для дослідження вибрані країни, в яких сформувалося найбільш розвинене страхове законодавство.

Ст. 32 Закону Республіки Білорусь "Про страхування" містить правову норму про те, що страхові організації мають право розміщувати страхові резерви в ме-

жах, визначених Комітетом з надзору за страховою діяльністю, а ст. 36 встановлює принципи дотримання в їх розміщенні (диверсифікація, поворотність, прибутковість, ліквідність). В "Порядок здійснення інвестиційної діяльності страховими організаціями та перестраховальними організаціями", затвердженому Ухвалою Ради

Міністрів Республіки Білорусь від 07.04.1997 р. № 287, встановлені правила інвестування тільки для страхових резервів у зв'язку з тим, що управління ними зачіпає інтереси страхувальників і істотно впливає на фінансову стійкість страховиків (табл.6).

Таблиця 6

Вимоги до інвестування страхових резервів в Республіці Білорусь відповідно Закону "Про страхування"

Напрями інвестування страхових резервів	Обмеження
Банківські рахунки	не менше 10% СР
Державні цінні папери	не менше 35% СР (зі страхування життя)
Цінні папери місцевих органів влади	не більше 10% СР
Цінні папери суб'єктів господарювання	не більше 15% СР
Нерухомість	не більше 20% СР
Одна земельна ділянка або об'єкт нерухомості	не більше 20% СР

Чинне страхове законодавство дозволяє 10% страхових резервів інвестувати за межами республіки, але при атом необхідна згода Комітету з нагляду за страховою діяльністю. Решта 90% повинні бути розміщені на території республіки. В цілях забезпечення надійності і поворотності інвестиційного портфеля заборонено інвестувати страхові резерви у векселі і житлові приміщення.

Відповідно до ст. 3 Закону "Про інвестиційну діяльність в Республіці Білорусь" джерелами інвестицій до статутних фондів можуть бути тільки власні засоби інвестора. Засоби страхових резервів відносяться до залучених, тому вони не можуть бути направлені на формування і поповнення статутних фондів. За даними на 01.01.2008 рік, сума сформованих страхових резервів склала 105 млрд. рублів. Інвестування цих засобів здійснювалося відповідно до Ухвали СМ РБ від 16.06.2009 р. № 800 [2].

Основними об'єктами розміщення резервів як і раніше залишаються банківські рахунки і цінні папери (в першу чергу Державні казначейські зобов'язання). До 01.04.2008 року на рахунках в банках розміщено 52,4% резервів, в ДКЗ інвестовано 42,5%, а в об'єкти нерухомості – 3,8%. З 2006 р. державні страхові організації зобов'язані розміщувати власні засоби і страхові резерви в банках, контрольний пакет акцій яких належить державі. Це переслідує мету обмежити використання ресурсів державних страхових компаній недержавними банками. Найважливішим напрямом діяльності Державної інспекції Республіки Узбекистан є підвищення фінансової стійкості і платоспроможності страховиків.

Страховими організаціями, що здійснюють свою діяльність на території Республіки Узбекистан, забороняється використання засобів страхових резервів на наступні цілі: інвестиції, не передбачені нормативами, що діють; створення інвестиційних фондів; укладення договорів купівлі-продажу; вкладення в інтелектуальну власність; укладення договорів позики з фізичними і юридичними особами, окрім випадків, передбачених

Законом Республіки Узбекистан "Про страхування"; придбання акцій і паїв товарних і фондових бірж. За 2007 р. страховики інвестували в два рази більше засобів, чим в 2002 році. В цілому стан страхового ринку свідчить про наявність динаміки стійкого зростання основних показників роботи, стабілізацію фінансового положення, наявність інвестиційного потенціалу.

Страхові організації 9% вільних ресурсів вкладають в ДКЗ і приблизно 65% в акції і інші цінні папери. Відбулося також й зростання статутних капіталів: з 2002 р. по 2007 р. приблизно на 17% при стабільній чисельності страхових організацій – 28 одиниць. Це свідчить про процес концентрації і капіталізації на страховому ринку. З 1999 року встановлені нормативи і напрями розміщення страхових резервів в інвестиції.

Наведені відмінності між країнами в напрямках інвестування активів страхових компаній, безумовно, багато в чому пов'язані з особливостями розвитку національних фінансових ринків і системи фінансового посередництва в економіці в цілому. У тих країнах, де високо розвинений ринок корпоративних цінних паперів, страховики активніше інвестують в інструменти, що обертаються на цьому ринку, а там, де цей ринок відносно невеликий, перевага віддається державним зобов'язанням і іншим фінансовим активам. Також важливу роль відіграють відмінності в нормах державного регулювання інвестиційної політики страховиків. Наприклад, не такий великий, як можна було б чекати виходячи з параметрів американського ринку цінних паперів, обсяг інвестицій страхових компаній США в акції компаній частково пояснюється відповідними обмеженнями, що накладаються національним законодавством.

1.Гаманкова О.О. "Ринок страхових послуг України". КНЕУ, 2009 р.
2. Баранова В.Г. Фінансовий механізм функціонування страхової системи. ВМВ, Одеса, 2009 р.

Надійшла до редколегії 12.04.10

Ю.П. Гришан, канд. екон. наук, доц.

ПОБУДОВА СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ДОБРОВІЛЬНИМ МЕДИЧНИМ СТРАХУВАННЯМ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ (НА ПРИКЛАДІ МОДЕЛІ ВПРОВАДЖЕННЯ ДМС ВАТ "СТ "ІЛЛІЧІВСЬКЕ" НА ММК ІМ. ІЛЛІЧА)

В статті наводиться приклад впровадження системи управління добровільним медичним страхуванням в умовах економічної кризи на великому підприємстві.

The example of introduction of control system by voluntary medical insurance on the large enterprise in the conditions of economic crisis is made in the article.

Медичне страхування вирішує 2 основні задачі: соціальну – охорона здоров'я, забезпечення його відтворення, розвиток медичного обслуговування; економічну – фінансування охорони здоров'я, покращення його матеріальної бази, захист доходів громадян та їх сімей,

перерозподіл між різними групами населення засобів, що йдуть на оплату медичних послуг.

При наявності обов'язкового медичного страхування (ОМС) добровільне медичне страхування (ДМС) є своєрідним аналогом ОМС, який дозволяє задовольня-